ΣΤΟΝ ΠΑΛΗΟ ΚΑΙΡΟ

Η ΑΠΟΚΡΗΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Πῶς γιόρταζαν τὶς Ἀποκρηὲς οἱ Βυζαντινεί. Ἀποκρηὲς λαοῦ καὶ ἀφορισμοὶ Συνόδων. Ὅπου χορεύουνε καὶ στά... Πατριαρχεῖα. Ἕνα δῶρον στὴ Βασιλεύουσα. Ὁ Καράμαλλος καὶ ἡ Καραμαλλώ. Ὁ χορὸς τῆς φακλαρίας. Αὐτοκρατορικοὶ χοροί. Χοροὶ παπάδων καὶ χοροί... Ἀγίων. Καὶ ἕνα βασιλικὸ σύγγραμμα γιὰ τὴν Καραμαλλώ.

Στὴν Βυζαντινὴ ἐποχὴ γιόρταζαν τὶς ἀποκρηὲς ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα ὡς τὰ Φῶτα καὶ τὶς λέγανε Καλένδας, Βοτὰ ἢ Βρουμάλια. Τὰ Βυζαντινὰ Βρουμάλια, ἄνοιγαν μὲ μεγόλες γιορτὲς γιὰ τὸ λαό. Ἔπερναν δὲ τέτοια μορφὴ ἐλευθεριοτήτων καὶ κρεπάλης, ποὺ δὲν διέφεραν ἀπὸ τὰ ὄργια τῶν ἀρχαίων ἑορτῶν τοῦ Βάκχου. Μεθοῦσι, ξεπαπιοσιὰ καὶ ἄγριες βιαιότητες, ἰδίως μεταξὺ τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, προκαλοῦσαν σκάνδαλα καὶ ἐγκλήματα, ποὺ δὲν μποροῦσε ἡ πολιτεία νὰ τὰ περιορίσῃ ἢ νὰ τὰ προλάβῃ.

Εἰς μάτην συνεχοὶ Αὐτοκράτορες καὶ θεοσεβεῖς Πατριάρχαι θέλησαν νὰ περιορίσουν τὸ κακὸ καὶ νὰ σώσουν τὴν κοινωνία ἀπὸ τὰ γιγάντια αὐτὰ κύματα τῶν ὀργίων.

Ἡ διορκὴς ἀποτυχία, ἀνάγκασε τέλος τὴν ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, νὰ ἐκδώσῃ κατηγορηματικώτατον καὶ ρηξὺν ἀφορισμὸν κατὰ τῶν Βρουμαλίων ἢ Καλένδων. Ἔτσι κάπως τὸ κακὸ περιορίστηκε, τὰ ὄργια ἔπαυσαν καὶ ἡ Ἀποκρηὰ ἔμεινεν ὡς μιὰ εὔθυμη γιορτή, ἡ ὁποία μεταδόθηκε καὶ στὶς ἡμέρες μας, γιορτὴ γλεντιοῦ, γέλοιων, εὐθυμίας καὶ χαρᾶς, γιορτὴ οἰκογενειακῆς διασκεδάσεως, συγγενικῶν συγκεντρώσεων καὶ κοινωνικῶν πανηγυρισμῶν.

***

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀποκρηάτικοι χοροί, ἔχουν τὴν καταγωγή τους, ἀπὸ τὸν γενικὸ ἐξαφρενισμο, ποὺ βασίλευε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὸ Βυζάντιο.

Τὰ σπίτια, τὰ οἰνοπωλεῖα, τὰ ὑπόσκια κέντρα, τὸ Παλάτι καὶ οὐδὲ ἀκόμα τὸ Πατριαρχεῖο—εἶνε ἀπίστευτο καὶ ὅμως ἐξακριβωμένο—ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τὰ ἄσματα καὶ ἀπὸ τὸν δαιμονιομένο θόρυβο τῶν χορευτῶν.

«Ὀρχησταὶ» καὶ «ὀρχηστρίδες» διάσημοι γιὰ τὴν εὐμορφιά τους, ἢ γιὰ τὴν ἔκδοτη ζωή τους, ἔδειχναν τὴν τέχνη τους καὶ τὰ θέλγητρά τους στοὺς χάσκοντας, ἢ φλόγιζαν τὰ μυαλὰ τῶν μεθυσμένων καὶ τοὺς παρέσυραν σ' ἕνα χορευτικὸ πάθος καὶ σὲ μιὰ ροπὴ γιὰ κάθε ἀσέλγεια, καὶ γιὰ κάθε ὄργιο.

Εἶχε δὲ πάρει τόσο ἐπίσημο χαρακτῆρα ἡ ἀνάγκη τῶν χορῶν ὥστε κι' αὐτὸς ὁ Λογγῖνος, ὁ ἀδερφὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Ζήνωνος, εἶχε δωρήσει στὴ Βασιλεύουσαν τέσσερες «ὀρχηστὰς» νάνους «ἐμμάλους μικρούς», προωρισμένους νὰ χορεύουν τὶς Ἀποκρηές, ἐνώπιον τοῦ πλήθους στὰ τέσσερα κυριώτερα σημεῖα τῆς πόλεως.

Κάθε ἕναν ἀπ' αὐτοὺς, εἶχαν παραλάβει γιὰ διατροφὴ καὶ πλουσία συντήρησι ἡ τέσσερες μερίδες τοῦ Δήμου.

Ἡ ἱστορία μάλιστα ἔσωσε καὶ τὰ παράξενα ὀνόματά τους.

Ὁ Αὐτοκράν, ὁ ἐπιλεγόμενος καὶ Καράμαλλος, ὁ περίφημος γιὰ τὶς παντομίμες τοῦ Ἀλεξανδρινὸς νάνος, εἶχε δοθῆ στοὺς Πρασίνους.

Ὁ Ρόδος, ποὺ τὸν λέγαν Κοψόμαλλο, ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια κι' αὐτὸς, εἶχε δοθῆ στοὺς Βενετοὺς.

Ὁ Ἑλλαδιος στοὺς Ρωσσίους (ἐρυθρούς).

Κι' ὁ Μαργαρίτης ποὺ ἐπιλεγόταν καὶ Κοτσάμας, στοὺς λευκούς.

***

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὀρχηστρίδες ἐπίσης ἦσαν περίφημες στὸ Βυζάντιο.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἤκμασεν ἡ περίφημη Χρυσομαλλώ, φίλη τῆς Θεοδώρας καὶ κατόπιν ἡ Καραμαλλώ, γιὰ τὴν ὁποίαν μάλιστα ὁ Λεόντιος εἶχε γράψει καὶ ὁλόκληρο σύγγραμα.

Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ Αὐτοκρατορικοὶ χοροί, τῶν ὁποίων ἡ σεμνότης ἦταν ἀνάλογος μὲ τὴν ἠθικὴν τοῦ Αὐτοκράτορος ποὺ κυβερνοῦσε.

Ἰδίως, στὴν ἐποχὴ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Γ'. τοῦ ἐπιλεγομένου καὶ Μεθύσου, ὁ ὀργιαστικὸς χαρακτῆρας τῶν Αὐτοκρατορικῶν χορῶν, εἶχε περάσει κάθε δυνατὴ περιγραφή...

Οἱ ἐπίσημοι ὅμως χοροί, οἱ «κατ' ἔθιμον», στοὺς καιροὺς τῶν σεμνῶν Αὐτοκρατόρων, γινόντουσαν κατὰ τὸ πρῶτον δωδεκαήμερο τοῦ ἔτους, μὲ εἰδικὲς προσκλήσεις, ποὺ λεγόντουσαν «Κλητόρια». Στοὺς χοροὺς αὐτοὺς παρίσταντο ὅλοι οἱ ἀνώτεροι ἄρχοντες. Ὁ Δομέστηχος τῶν Σχολῶν, καὶ οἱ στρατηγοί, οἱ Δήμαρχοι τῶν Βενέτων καὶ Πρασίνων μὲ τοὺς ἐπισημότερους δημότες των, οἱ Τριβοῦνοι καὶ οἱ Βικάριοι, ποὺ εἶχαν στὰ πόδια τους «ποδόψελλα» (ἠχηρὰ κρόταλα, ποὺ χτυποῦσαν, ὅταν χόρευαν γύρω ἀπὸ τὸ βασιλικὸ τραπέζι, στὸ θαυμάσιο τρίκλινο τοῦ Ἰουστινιανοῦ). Οἱ Βικάριοι αὐτοὶ φοροῦσαν ἀκόμα καὶ χρυσοκέντητα κοντομάνικα σὰν ἐκεῖνα ποὺ φοροῦν σήμερα ἡ χωριὰς τοῦ Μαριχοβου καὶ τῶν χωριῶν τοῦ Μονεστηρίου, καὶ βαστοῦσαν «φέγγια» (φαναράκια).

Τὸ σύνθημα τοῦ χοροῦ δινόταν ἀπὸ ὡρισμένον αὐλικόν, ποὺ ἄνοιγε τὰ δύο του δάκτυλα «ἀντινοειδῶς» καὶ ἔπειτα τὰ ἔκλειε «βοτρηδόν».

Ἔπειτα ἀπὸ τὸν χορὸ οἱ χορευταὶ στεκόντουσαν ἐμπρὸς στὸ Βασιλικὸ τραπέζι, ἐνῶ οἱ κράχτες φωνάζανε μὲ φαιδρότητα :

— Ἐς ! (Ποὺ ἀντιστοιχεῖ βέβαια μὲ τὸ σημερινὸν «ἀμὰν κι' ἔς φέξῃ !»)

Ὁ χορὸς αὐτὸς λεγόταν «Σάξιμον».

***

Ἐπίσης ἄλλος ἀνακτορικὸς χορὸς γινότανε στὸ λεγόμενο «Σίγμα» τοῦ παλατιοῦ, μιὰ θαυμασία αἴθουσα μὲ μαρμαρένιους τοίχους καὶ μὲ ὀροφὴ λαμπρὴ ποὺ τὴν ὑποβαστάζαν 15 κολῶνες ἀπὸ «δοκιμίτον λίθον».

Ὁ χορὸς αὐτὸς ἦταν μᾶλλον λαϊκὸς καὶ δινότανε, ὄχι μόνον τὶς Ἀτόκρεω, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες ὡρισμένες ἑορτές, ποὺ χορεύανε μὲ λαμπάδες ἀναμένες καὶ λεγότανε «χορὸς τῆς Φακλαρίας».

***

Ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ θὰ προκαλέσῃ ἔκπληξι, εἶνε ὁ χορὸς ποὺ γινότανε στό... Πατριαρχεῖο, κατὰ ἔθιμον εἰσαχθὲν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Θεοφυλάκτου στὰ 933.

Στὸ χορὸ αὐτὸν οἱ Νοτάριοι κρατούμενοι ἀπὸ τὰ χέρια, χορεύαν μεθυσμένοι, γύρω ἀπὸ τὶς εἰκόνες τῶν Ἁγίων, κατὰ τρόπο τόσο ἄσεμνο καὶ μὲ τέτοια γέλοια καὶ καγχασμούς, ποὺ ἡ γιορτὴ ἐκείνη δὲν διέφερε διόλου ἀπὸ τὰ ἔξω λαϊκὰ Βρουμάλια.

Οἱ Πατριαρχικοὶ αὐτοὶ χοροί, διαρκέσανε 200 ὁλόκληρα χρόνια, μεχρὶς ὅτου καταργηθήκανε ἀπὸ τὸν σεμνὸ Πατριάρχην Λουκᾶν τὸν Χρυσοβέργη".

Φιλαναγνώστης

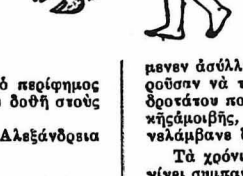

ΕΝΑΣ ΓΕΝΝΑΙΟΣ ΛΗΣΤΗΣ

Ὁ Ἀθήναιος διηγεῖται τὸ ἑξῆς ἱστορικὸ ἀνέκδοτο :

Στὴν Χίο, κάποτε, ἕνας δοῦλος ὀνόματι Δρίμακος, ἐπῆρε τὰ βουνά, συμπαρασύρας δὲ μαζί του καὶ μερικοὺς ἄλλους δούλους, ἀπεστέλεσε μαζί τους μία λησταρικὴ συμμορία ἡ ὁποία ἐλυμαίνετο τὸν τόπο.

Ὁ Δρίμακος αὐτὸς ἦταν ἐξαιρετικὰ γενναῖος. Καὶ εἰς δὲν τολμοῦσε νὰ τὰ βάλῃ μαζί του, καὶ παρέμεναν ἀσύλληπτος. Ἡ ἀρχὲς τῆς νήσου, βλέποντας ὅτι δὲν μποροῦσαν νὰ τὸν ἐξοντώσουν διαφορετικά, τὸν ἐπεκήρυξαν ἀντὶ ἀδροτάτου ποσοῦ, ἐδήλωσαν δὲ συγχρόνως ὅτι, ἐκτὸς τῆς χρηματικῆς ἀμοιβῆς, θὰ ἐχάριζαν καὶ τὴν ἐλευθερία σὲ ὁποιον δοῦλο τὸν συνελάμβανε ζῶντα ἢ νεκρόν.

Τὰ χρόνια ἐντούτοις περνοῦσαν, καὶ ὁ Δρίμακος ὁ ὁποῖος εἶχε γίνει συμπαθέστατος στοὺς Χιῶτες, γιατὶ δὲν ἐπεκίθετο παρὰ ἐναντίον τῶν σκληρῶν ἀρχόντων, οὔτε συνελαμβάνετο οὔτε ἐφονεύετο ἀπὸ κανέναν.

Ὅταν ὅμως ἔπεσε σὲ βαθὺ γῆρας, κι' ἔννοιωσε πὼς σὲ λίγο θὰ πέθαινε, ὁ λήσταρχος ἐκάλεσεν ἰδιαιτέρως ἕνα νεαρὸ δοῦλο τὸν ὁποῖον συμπαθοῦσε ἐξαιρετικά, καὶ τοῦ εἶπε :

— Ἄκουσε, παιδί μου... Ἐσὺ εἶσαι ὁ μόνος ἄνθρωπος στὸν κόσμο, τὸν ὁποῖον ἀγάπησα εἰλικρινῶς. Σὲ θεωρῶ σὰν γυιό μου.. Σὲ λίγο θὰ πεθάνω, ἐνῶ ἐσὺ βρίσκεσαι στὴν ἄνθισι τῆς ζωῆς σου... Τὸ μέλλον μὲ φοβίζει γιὰ σένα... Θὰ σοῦ ζητήσω λοιπὸν μιὰ χάρι : ἡ πολιτεία τῆς Χίου, ἔχει ὑποσχεθῆ, καθὼς ξέρεις, μεγάλη ἀμοιβὴ καὶ τὴν ἐλευθερία σ' ὁποιον μοῦ πάρει τὸ κεφάλι. Πρέπει λοιπὸν νὰ κόψῃς τὸ κεφάλι μου, καὶ νὰ τὸ πᾶς στὴ Χίο, γιὰ νὰ πάρῃς τὴν ἀμοιβὴ καὶ νὰ ζήσῃς ἐλεύθερος καὶ εὐτυχισμένος..

Ὁ νέος, μὲ κανένα τρόπο δὲν ἤθελε στὴν ἀρχὴ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν παραγγελία τοῦ γέρου λησταῦ. Μὲ τὰ πολλὰ ὅμως, ὁ Δρίμακος κατάφερε νὰ τὸν πείσῃ. Κι' ἔτσι ὁ νέος, κλαίγοντας, τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι, τὸ ἐπῆγε στὶς ἀρχὲς τῆς Χίου, καὶ κατόπιν ἀποτραβήχθηκε σ' ἕνα ἐξοχικὸ κτῆμα ποὺ ἀγόρασε μὲ τὰ χρήματα τῆς ἀμοιβῆς του. Ἐκεῖ δὲ ἔζησε μέχρι τέλους τοῦ βίου του, ἐλεύθερος καὶ πλούσιος σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ γέρω-λησταῦ.